

ГЕОГРАФІЯ КУЛЬТУРИ ТА РЕЛІГІЙ – ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

*Максютов А.О., кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри географії та методики її навчання Уманського
державного педагогічного університету імені Павла Тичини
E-mail: andrei-maksytov@mail.ru*

Географія культури та релігій є важливим напрямом соціально-економіко-географічних досліджень, що сформувався на перетині соціально-економічної географії з культурологією та релігієзнавством. Сутність географічних досліджень культури та релігій полягає у визначенні просторово-часової диференціації культурних явищ, що тією чи іншою мірою завжди були присутні в складі досліджень різних географічних наук, що використовували культурологічний та релігійний підходи. На сьогоднішній день публікацій на культурно-географічну тематику порівняно небагато. Це найменш вивчена як в теоретично-прикладному, так і в практичному плані ланка суспільної географії. Досі не сформовано більш-менш усталеного підходу до питання про об'єкт і предмет дослідження географії культури та релігій, зміст і структуру цієї наукової дисципліни, місце її в системі географічних наук. Це пов'язано з тим, що, по-перше, географія культури та релігій як наука перебуває на стадії становлення, а по-друге – сфера культури й сама категорія «культура» – складні системні утворення, тому поняття, які розкривають їх зміст, зазвичай багатогранні.

В Україні дослідження географічних аспектів розвитку культури має давню, однак, на жаль, непродовжену традицію. Видатний український географ-енциклопедист В. Кубійович у своїх українознавчих студіях вивчав різноманітні аспекти географії культури, зокрема форми пастушого господарства Українських Карпат. Серед незначної кількості праць українських авторів, в яких висвітлюються географічні аспекти культури і релігій та питання їх географічного поширення, слід назвати роботи О. Любіцевої, О. Ріпки, І. Ровенчака, Л. Шевчук.

На сьогоднішній день в українській географії існує декілька поглядів на сутність географії культури та релігій. Найбільш поширеною є точка зору про належність географії культури та релігій до блоку суспільно-географічних дисциплін у складі соціальної географії. Деякі дослідники вважають, що культурна складова притаманна окремо соціальній, економічній та політичній географії як провідним «гілкам» суспільно-географічної науки. Географія культури, виходячи із зазначеного трактування, виступає певною мірою як географія політичної, соціальної та економічної культури.

На думку М. Пістун географія культури та релігій є окремою складовою системи суспільно-географічних наук. Цей вчений вважає культуру інтегруючою ланкою інтелектуальних форм сучасного суспільного життя. Складовими географії культури і релігій є географія науки та освіти. На думку вченого, об'єктом вивчення географії культури є територіальні комплекси культури. Предметом вивчення є територіальна організація культури та релігій і їх окремих матеріальних і духовних компонентів. Головним завданням цієї науки М. Пістун вважає «виявлення особливостей територіальної організації культури та релігій, розвитку і взаємодії культурних об'єктів з іншими елементами територіальної організації суспільства, розробка наукових засобів управління просторовими культурними процесами» [3, с.232].

Щодо визначення предмета культурно-географічних досліджень Л. Шевчук зазначає, що «предмет географії культури та релігій – територіальна організація сфери культури і релігій світу та їх вплив на територіальну організацію суспільства загалом в умовах інтегрованого суспільного простору й інтегрального суспільного часу, що накладаються на конкретні геопросторово-часові координати» [11, с.349]. І. Ровенчак відстоює «етнографічне» розуміння культури та релігій: «географія культури та релігій вивчає просторові закономірності розвитку і розміщення етнографічних, релігійно-конфесійних та історико-географічних особливостей окремих регіонів Світу» [5, с.167]. Як бачимо з наведених визначень, сучасні фахівці з суспільної географії неоднозначно трактують зміст самих категорій «культура», «сфера культури», «сфера релігій» та похідної від них термінології.

Як галузь суспільно-географічної науки, географія культури та релігій перебуває у тісному зв'язку з географією людської діяльності. Це викликано тією обставиною, що життєдіяльність населення, духовна

сфера суспільства справили величезний вплив на формування культури та релігій як у вузькому, так й в розширеному трактуванні цього феномену [4. С. 200]. Тісні та всебічні зв'язки встановилися між географією культури і географією релігій, оскільки релігійна сфера суспільного буття та духовна культура народу, нації є взаємозумовленими явищами. Важливу роль відіграє географія культури та релігій у формуванні здоров'я як окремої людини, так і певних людських спільнот. Тому слід наголосити на взаємозв'язку між географією культури й такими соціогеографічними дисциплінами, як медична географія, географія рекреації і туризму тощо. З-поміж усієї множини наук, дотичних до географії культури та релігій, слід відзначити екологію, етнографію, релігієзнавство, соціальну психологію, історію, мово- і мистецтвознавство, теологію й політологію.

Свого часу вивченню географії людської культури великого значення надавали класики української географічної науки: академік, географ-українознавець С. Рудницький, професор В. Кубійович, один з голвних фундаторів української академічної науки В. Вернадський.

Видатний український вчений С. Рудницький уперше в історії української географії виділив науковий напрям і назвав його географією культури. Академік С. Рудницький як представник німецької географічної школи поділяв географію на чотири частини: математична географія, фізична географія, біологічна географія, антропогеографія. Він поділяв антропогеографію на географію людини, економічну географію, географію культури та політичну географію. С. Рудницький географію культури назвав культурною географією у вузькому значенні, розуміючи під нею частину антропогеографії [9. С. 204].

Найбільш актуальними аспектами подальшого розвитку географії культури та релігій необхідно віднести чітке окреслення її об'єктно-предметної сфери, розробку поняттєво-термінологічного апарату даної науки, концепції сучасної територіальної організації культури, розробку схем геокультурного районування України [2. С. 17].

Питання місця географії культури серед інших наук тісно пов'язане з підходом до визначення структури суспільної географії та науки в цілому. Географія культури та релігій є окремою поряд з економічною географією, соціальною географією, політичною географією, галузевою суспільно-географічною дисципліною. З усіх чотирьох наведених вище дисциплін географія культури та релігій сьогодні найменш розвинута [1. С. 101]. Географія культури та релігій сформувалась на перетині суспільної

географії та культурології, подібно як економічна географія пов'язана з економічною наукою, соціальна географія – з соціологією та демографією, політична географія – з політологією. Географія культури та релігій має тісні зв'язки з соціальною географією, політичною географією та економічною географією. Також вона пов'язана з природничою (фізичною) географією, філософією й антропологією.

Список використаних джерел:

1. Дружинин А.Г. География культуры: теоретико-методологический аспект. – Ростов-на-Дону, 1989. – 101 с.
2. Любіцева О.О. Стан геокультурних досліджень в Україні // Вісник Київського університету. Географія. – К.: ВЦ «Київський університет», 1999. – Випуск 45.– С. 17.
3. Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії. – К.: Вища школа, 1996. – 232 с.
4. Ріпка О. Географія культури як напрямок суспільної географії // Часопис соціально-економічної географії. Міжрегіональний збірник наукових праць. – Харків, 2007. – Випуск 2. – С. 200 – 207.
5. Ровенчак І.І. Географія культури (проблеми сутності і структур-ування) // Фундаментальні географічні дослідження (стан, проблеми, напрямки): Тези доповідей. – К., 1994. – С. 166 – 168.
6. Ровенчак І.І. До проблеми інтегрального геокультурного районування України //Проблеми географії України. Матеріали наук. конф. (Львів, 25 – 27 жовтня 1994 р.). – Львів. Держ. ун-т, 1994. – С. 238 – 239.
7. Ровенчак І. Категорія «культури» у суспільній географії // Вісник ЛНУ. Серія географічна. – 2004. – Випуск 30. – С. 274 – 277.
8. Рудницький С. Нинішня географія. – Львів, 1905. – 34 с.
9. Рудницький С. Основи землезнання України. Антропогеографія України. – Ужгород, 1926. – 204 с.
10. Шаблій О. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: ЛНУ, 2001. – 744 с.
11. Шевчук Л.Т. Соціальна географія: Навч. посібник. – К.: Знання, 2007. – 349 с.